

МІСЦЕ ІНСТИТУТУ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ У ПРАВОВІЙ МОДЕЛІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

THE PLACE OF THE INSTITUTE OF SOCIAL RESPONSIBILITY IN THE LEGAL MODEL OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF UKRAINE

Міщенко В.С., к.ю.н.,

науковий співробітник відділу проблем модернізації господарського права та законодавства
Інститут економіко-правових досліджень імені В.К. Макутова Національної академії наук України

Статтю присвячено дослідженню соціальної відповідальності як складника правової моделі сталого розвитку України. Встановлено, що розвиток суспільства на засадах стійкості є провідною тенденцією сучасності. Автор відмічає, що ані в Конституції України, ані в законодавчих актах дефініція «сталий розвиток» не знайшла змістовного відображення, проте принципи сталого розвитку широко розповсюджені в низці міжнародних програмних документів.

У державних цільових програмах та програмах розвитку певних галузей економіки України також наголошується на пріоритетності врахування засад сталого розвитку. При цьому автором робиться висновок, що цілі сталого розвитку наразі ще не знайшли належного відображення в законах, а тому не стали дороговказом для здійснення реформ.

Встановлено, що нині в Україні відсутня цілісна правова модель сталого розвитку. У правовій системі України натепер згадуються в декларативному стилі деякі принципи сталого розвитку, які мали би формувати основу правової моделі сталого розвитку.

Встановлено, що сталий розвиток у разі його впровадження передбачає збалансованість розвитку економічної, екологічної та соціальної систем і одночасну їх здатність до саморегуляції та відтворення. Найбільш впливовим важелем на шляху впровадження сталого розвитку є соціальна відповідальність.

Баланс екологічного, економічного та соціального компонентів є основним принципом Цілей сталого розвитку. Визначено, що реалізація зазначених принципів у господарському законодавстві здебільшого концентрується на екологічному складнику – використанні природних ресурсів та особливостей екологізації господарської діяльності. Зроблено висновок, що соціальному компоненту сталого розвитку не приділено достатньої уваги, втім, саме він, на думку автора, є найбільш перспективним напрямом.

Встановлено, що єдність економічних, соціальних та екологічних інтересів має реалізовуватись через відповідну систему взаємної відповідальності людини, держави, суспільства й бізнесу. Визначено, що соціальна відповідальність – це унікальний феномен, який здатен поєднати державу, суспільство та бізнес. Автором зроблено висновок, що саме інститут соціальної відповідальності найбільшою мірою впливає на суспільні відносини, які відносяться до Цілей сталого розвитку ООН. Зроблено висновок, що поглиблене дослідження окремих інституціональних засад формування правової моделі сталого розвитку є необхідним кроком на шляху до реального ефективного впровадження Цілей сталого розвитку в Україні.

Ключові слова: сталий розвиток, соціальна відповідальність, правова модель, корпоративно-соціальна відповідальність.

In the article the author studied the institute of social responsibility as a component of the legal model of sustainable development of Ukraine. The development of a society based on sustainability is the leading trend of our time. The author noted that neither in the Constitution of Ukraine, nor in legislative acts the definition of "sustainable development" has legal definition, however principles of sustainable development are widely spread in many international program documents.

The state target programs and development programs of certain sectors of the Ukrainian economy also emphasize the priority of the principles of sustainable development. At the same time, the author concludes that the goals of sustainable development have not yet been properly reflected in the laws, and therefore have not become a guide for reform.

Currently in Ukraine there is no holistic legal model of sustainable development. The legal system of Ukraine currently mentions in a declarative style some principles of sustainable development, which should form the basis of the legal model of sustainable development.

The author notes that sustainable development implies a balanced development of economic, environmental and social systems and their simultaneous ability to self-regulate and reproduce. The most influential lever in the implementation of sustainable development is social responsibility.

The balance of environmental, economic and social components is a fundamental principle of the Sustainable Development Goals. The article notes that the implementation of these principles in economic legislation, for the most part, focuses on the environmental component: the use of natural resources and the peculiarities of the ecology of economic activity. The author concluded that the social component of sustainable development is not given enough attention, however, according to the author, it is the most promising area.

The unity of economic, social and environmental interests must be realized through an appropriate system of mutual responsibility of people, the state, society and business. Social responsibility is a unique phenomenon that can unite the state, society and business. The author concluded that the institution of social responsibility has the greatest impact on public relations, which are related to the UN Sustainable Development Goals. Thus, an in-depth study of certain institutional foundations for the formation of a legal model of sustainable development is a necessary step towards the effective implementation of the Sustainable Development Goals in Ukraine.

Key words: development, social responsibility, legal model, corporate social responsibility.

Вступ. Сьогодні в теоретичній площині важливого значення набуває питання вибору моделі розвитку держави. Розвиток суспільства на засадах стійкості є провідною тенденцією сучасності. Концепція сталого розвитку постала головним глобальним викликом XXI століття, а прийняття Цілей сталого розвитку на Саміті ООН у 2015 р. визначило головні завдання для світової спільноти до 2030 р. [1]. Незважаючи на те, що ані в Конституції України, ані в законодавчих актах дефініція «сталий розвиток» не знайшла змістовного відображення, принцип сталого розвитку широко розповсюджений у низці міжнародних програмних документів і демонструє новий вектор розвитку цивілізації на планеті.

Сталый розвиток у разі його впровадження передбачає збалансованість розвитку економічної, екологічної та соціальної систем і одночасну їх здатність до саморегуляції та відтворення. Найбільш впливовим важелем на шляху впровадження сталого розвитку є соціальна відповідальність.

Питання правового забезпечення сталого розвитку України та концепції соціальної відповідальності досить глибоко висвітлено в працях багатьох учених, серед яких: М. Долішній, Р. Каложний, І. Клименко, Ф. Котлер, В. Кравців, О. Новікова, О. Шаповалова та інші. Проте в умовах розроблення правової моделі сталого розвитку України актуальним є дослідження соціальної відпові-

дальності як складника правової моделі сталого розвитку України.

Метою статті є дослідження інституту соціальної відповідальності в контексті реалізації цілей сталого розвитку, визначення місця інституту соціальної відповідальності в процесі формування правової моделі сталого розвитку.

Виклад основного матеріалу. Історично офіційним початком співпраці України з міжнародною спільнотою на ниві започаткування сталого розвитку слід вважати приєднання нашої держави до програмних документів у цій сфері, які першочергово були прийняті ще на Конференції ООН із навколишнього середовища та розвитку в Ріо-де-Жанейро (1992 р.), ХІХ спеціальній сесії Генеральної Асамблеї ООН (Ріо+5, 1997 р.), а також на Всесвітньому саміті зі сталого розвитку в Йоганнесбурзі (Ріо+10, 2002 р.). Після цього в українському законодавстві термін «сталий розвиток» згадується в низці нормативних актів. Зокрема, в Постанові Верховної Ради України «Про Основні напрями державної політики України у галузі охорони довкілля, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки» (1998), у Концепції сталого розвитку населених пунктів (1999), Законі України «Про екологічну мережу України» (2004), Законі України «Про стимулювання розвитку регіонів» (2005), Законі України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» (2010) тощо [2, с. 134].

У державних цільових програмах та програмах розвитку певних галузей економіки України також наголошується на пріоритетності врахування засад сталого розвитку. Серед програмних документів зі сталого розвитку окремо слід виділити Стратегію сталого розвитку «Україна 2020» (2015), в якій було визначено низку конкретних практичних заходів з метою впровадження в нашої державі європейських стандартів життя та виходу на провідні позиції у світі. При цьому дослідники з Національного інституту стратегічних досліджень відзначають, що станом на 2020 р. жоден із визначених 25-ти ключових показників, які оцінюють хід виконання реформ та програм (п. 4. Стратегічні індикатори реалізації Стратегії), не досягнуто. Жодну з проголошених реформ (програм) не реалізовано в повному обсязі [3].

Указ Президента України № 722/ 2019 р. «Про цілі сталого розвитку України на період до 2030 року» визначає проголошені ООН 17 Цілей сталого розвитку орієнтирами для розроблення проєктів прогностичних і програмних документів, проєктів нормативно-правових актів з метою забезпечення збалансованості економічного, соціального та екологічного вимірів сталого розвитку України.

При цьому можна констатувати, що цілі сталого розвитку наразі ще не знайшли належного відображення в законах, а тому не стали дороговказом для здійснення реформ. Натепер в Україні відсутня цілісна правова модель сталого розвитку. У правовій системі України нині згадуються в декларативному стилі деякі принципи сталого розвитку, які мали би формувати основу правової моделі сталого розвитку.

Поглиблене дослідження окремих інституціональних засад формування правової моделі сталого розвитку є необхідним кроком на шляху до реального ефективного впровадження Цілей сталого розвитку в Україні. Соціальна відповідальність – це унікальний феномен, який здатен поєднати державу, суспільство та бізнес.

Питання соціальної відповідальності бізнесу впроваджує останніх десятиріч стало важливим науково-практичним та теоретико-методологічним базисом державної політики економічного розвитку багатьох країн світу. Розширення використання її базових положень як інструменту забезпечення сталого розвитку потребує зосередити увагу на встановленні форм і принципів взаємовідносин між державою, бізнесом і суспільством у контексті публічних інтересів з урахуванням політичних, економічних та соці-

альних реалій в Україні. У цьому контексті перед державою стоїть завдання створення та реалізації ефективних механізмів регулювання таких відносин та формування оптимальної національної моделі соціальної відповідальності [4, с. 105].

Найбільшою мірою триєдина проблематика сталого розвитку стосується господарсько-правових засобів. Саме вони мають своїм завданням забезпечення цілісності правової регламентації найважливіших видів економічної діяльності, пов'язаних з господарським використанням природних ресурсів та забезпеченням соціальної спрямованості природокористування [5, с. 25]. Баланс екологічного, економічного та соціального компонентів є основним принципом Цілей сталого розвитку. Під час аналізу реалізації зазначених принципів у господарському законодавстві здебільшого акцент зміщується в бік екологічного складника: використання природних ресурсів та особливостей екологізації господарської діяльності.

Надмірна увага до екологічного складника в національних стратегіях сталого розвитку не повинна відвернути увагу від соціального складника. Увага бізнесу саме до соціального складника, на нашу думку, є найбільш перспективним напрямом. Дотримання передових практик соціальної відповідальності та глибоке розуміння внутрішніх проблем спонукає бізнес брати активну участь у вирішенні територіальних проблем та створювати сприятливі умови для життя і роботи в населених пунктах, де розташовані підприємства компанії. Стан інфраструктури, комунального сектору, системи охорони здоров'я, освіти, культури і спорту, а також екології визначають якість життя співробітників, а значить, і якість їхньої роботи.

Економічною наукою доведено і підтверджується практикою, що для забезпечення сталого розвитку соціальна відповідальність бізнесу має не менше значення, ніж розвинута економічна інфраструктура, політична стабільність або втілення в життя проєктів інноваційного розвитку [6].

Наразі більшість підприємств орієнтовані на досягнення фінансових результатів, а не на соціальну перспективу, і це цілком зрозуміло, оскільки саме фінансова доцільність діяльності підприємств визначає можливість їх існування та функціонування. Проте сучасний стан популяризації корпоративно-соціальної відповідальності все ж таки тісно пов'язаний з економічними перевагами, які досягаються завдяки побудові соціально-відповідальної ділової репутації.

Незважаючи на актуальність для всіх без виключення країн світу питань, пов'язаних із забезпеченням сталого розвитку, огляд міжнародної практики та досвіду інших держав дозволяє стверджувати про відсутність універсальних підходів та інструментів щодо забезпечення сталого розвитку. У прийнятих міжнародних документах, присвячених цій проблематиці, головні акценти зроблено на фіксації найбільш гострих проблем та визначенні цільових орієнтирів, яких потрібно досягнути для зупинення небажаних тенденцій у тих чи інших сферах суспільного життя. Водночас у жодному з прийнятих документів не міститься опису уніфікованих практичних механізмів, використання яких надавало б державам кращі можливості для оперативного моніторингу, врахування і реагування на зміни умов господарювання з метою забезпечення і підтримання збалансованого соціально-економічного розвитку на всій території країни за одночасного збереження екологічної рівноваги [3].

Висновки. Україна належить до спільноти держав, які бачать власне майбутнє крізь призму сталого розвитку. З огляду на це саме інститут соціальної відповідальності, який одночасно враховує соціальні, економічні, екологічні, етичні компоненти сталого розвитку, найбільшою мірою впливає на суспільні відносини, які відносяться до Цілей сталого розвитку ООН.

ЛІТЕРАТУРА

1. Global Compact LEAD. URL: <https://www.unglobalcompact.org/takeaction/leadership/gc-lead>
2. Лелеченко А.П. Еволюція нормативно-правових засад забезпечення сталого розвитку України. *Інвестиції – практика та досвід*. 2020. № 15–16. С. 132–137.
3. Воронцов С.Б. Сучасний стан та проблеми формування підходів до забезпечення сталого розвитку України. *Національний інститут стратегічних досліджень*. URL: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2020-07/suchasnyi-stan-zabezpechennya-stalogo-rosvytku-ukrainy.pdf>
4. Клименко І.М. Моделі державного регулювання корпоративної соціальної відповідальності. *Вісник НАДУ. Серія «Державне управління»*. 2019. № 4 (95). С. 105–112.
5. Шаповалова О.В. Адаптація господарського законодавства до вимог ЄС щодо сталого розвитку. *Актуальні проблеми права: теорія і практика*. 2016. № 32. С. 25–40.
6. Котлер Ф. Корпоративна соціальна відповідальність. Як зробити якомога більше добра для вашої компанії та суспільства. Київ : Стандарт, 2005. С. 4.